

Aikuisen asenne ja osallistamisen tärkeys

Aikuisen oma asenne ja kontakti lapsiin, kyky heittäytyä lapsen maailmaan ja samalla säilyttää tilanne kontrollissa, kyky kuunnella ja huomioida lasta sekä kommunikoida hänen kanssaan ovat peruslähtökohtia alle kouluikäisten musiikkikasvatuksessa. Aikuisen pitää pystyä samastumaan lapseen ja asettua hänen asemaansa. Hänen täytyy tietää lapsen kiinnostuksen kohteet, joiden kautta motivaatio herätetään.

Työstään innostunut aikuinen on kaiken toiminnan edellytys. Hän saa esimerkiksi lapset mukaan toimintaan. Lasten into ja halu tehdä sekä kokea ja olla mukana musiikkihetkillä ovat asioita, jotka palkitsevat opettajaa. Aikuisen innostuneisuus, motivaatio ja jaksaminen kumpuavat lapsista ja heidän ilostaan. Lapselle jokainen musiikkihetki on ainutkertainen elämys.

Aikuisen tulee kuunnella lasta, antaa hänen oivaltaa, keksiä itse musiikillisia asioita ja antaa lapsen vaikuttaa prosessiin. Vaikeinta on olla opettamatta tunnollisesti ja odottaa lapsen omia ratkaisuja. Aikuisen pitääkin muistaa, että oppiminen on aina riemukas tapahtuma, johon jokaiselle lapselle tulee antaa mahdollisuus. Opettamisen menetelmät on suhteutettava lasten kykyihin.

Oppimisen ja opetustyylin yhteensopimattomuus voi tuoda ongelmia. Tärkeätä onkin muistaa, että jokaisella lapsella on oma oppimistapansa ja vahvat puolensa. Yksikään tapa ei ole toista parempi tai huonompi. Varhaislapsuudelle tyypilliset oppimisstrategiat eli liikkuminen ja leikki ovat musiikkikasvatuksessa hallitsevia ja tehokkaimpia.

Musiikkitoiminnassa ei ole merkityksellistä, miltä näyttää muiden työntekijöiden silmissä vaan työyhteisössä on hyvä pitää mielessä, että teemme työtä lapsille ja tarjoamme heille elämyksiä.

“Luovuus on sitä, että antaa itsensä tehdä virheitä.

Taide on sitä, että tietää mitkä virheet kannatta säilyttää”

(Scott Adams)

Osallisuus terminä on nykypäivän varmasti yksi käytetyimmistä ja suosituimmista termeistä puhuttaessa lapsen varhaiskasvatuksesta ja oppimisesta. Osallisuudesta puhuttaessa on kuitenkin aluksi tehtävä ero osallisuuden ja osallistumisen välille.

Käytettäessä sanaa osallistuminen puhutaan tilanteesta, joka on valmiiksi luotu ja johon osallistuja tulee. Käytettäessä sanaa osallisuus on tilanteeseen osallistuvilla yksilöillä mahdollisuus vaikuttaa tilanteen kulkuun.

Lapsiasiavaltuutetun tiedotteessa 9/2009 korostetaan sitä seikkaa, ettei lapsen osallisuus tarkoita vain hänen mielipiteensä selvittämistä, vaan sitä, että lapsella on mahdollisuus tulla kuulluksi jokapäiväisissä askareissaan ja leikeissään. Käytännön tasolla tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi päiväkodin arjessa pyritään luomaan rakenteita, joiden kautta lapsen ääni on mahdollista tulla kuulluksi.

Lapsi on oman elämänsä kokemusasiantuntija ja aikuisen antaessa arvoa lapsen äänelle ja sen kuulemiselle, voi aikuinen saada ensiarvoisen tärkeää tietoa lapsen elämästä ja siitä, millaisella tavalla maailma lapsen silmissä näyttäytyy. Tämä auttaa myös aikuista toimimaan paremmin lapsen elämässä, jolloin aikuinen osaa ehkä paremmin kiinnittää huomionsa niihin asioihin, jotka lapselle ovat tärkeitä ja joihin tämä itse kaipaisi aikuisen apua ja tukea voidakseen maksimoida niiden vaikutuksen omassa elinympäristössään.

Asioiden näkeminen lapsen näkökulmasta ei ole ollenkaan huono tapa astua lapsen maailmaan ja ymmärtää paremmin tämän katsantokantaa tähän elämään. Aikuisen on syytä myös muistaa, että otettaessa lapsi mukaan päätöksentekoon voidaan saada sitovampia sopimuksia aikaiseksi.

Lapsi, kuten kuka tahansa aikuinenkin, motivoituu ja sitoutuu toimintaan paremmin silloin, kun hän itse on saanut olla mukana päätöksentekovaiheessa aktiivisena toimijana aikuisen rinnalla.

Osallisuuden eri tasot

Osallisuuden polku etenee kasvattajan ja kasvattajien yhteisön toimien seurauksena. Ammatillisella ja osallisuuteen pyrkivällä toiminnalla kasvattaja voi päiväkodissa luoda osallisuutta. Hän voi myös helposti estää osallisuutta toteutumasta.

Harry Schier (2001) on tehnyt lapsen osallisuudesta ”osallisuuden polut” -mallin, jonka kautta hän jakaa lapsen osallisuuden viiteen erilaiseen tasoon.

Lasten osallisuuden ensimmäinen taso perustuu siihen, että lapset tulevat kuulluiksi. Tämän tason lähtökohtana on aikuisen ja lapsen välinen vuorovaikutus, jossa aikuinen kuuntelee lasta.

Toisella lasten osallisuuden tasolla kasvattajat tukevat lapsia mielipiteiden ilmaisussa. Lasta halutaan kuulla ja aikuinen on kiinnostunut lapsen näkemyksistä. Lapsen mielipiteet eivät kuitenkaan vaikuta toimintaan.

Kolmannella tasolla lasten mielipiteet otetaan huomioon. Tämä on myös taso, jossa Schierin mukaan toteutuu yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien sopimuksen mukainen osallisuus. Tämä vaatii aikuiselta asennetta, jossa lasten näkemyksillä on merkitystä. Lasten mielipiteiden huomiointi ei ole vain näennäistä kysymistä vaan todellinen kokonaisvaltainen toimintatapa.

Lasten toiveiden huomiointi ja heidän oikeutensa vaikuttaa eivät tarkoita sitä, että aikuinen jättäytyisi passiiviseksi lasten toiveiden toteuttajaksi. Jos päädytään vastakkainasetteluun aikuisen ja lapsen välillä ja lapsi saa jatkuvasti tahtonsa läpi, hän kokee helposti turvattomuutta.

Osallisuutta on myös se, että lapsi voi olla turvallisesti eri mieltä, vaikkei hänen valintansa aina toteutuisikaan. Tällaisessa tilanteessa osallisuutta luo aikuisen kyky kertoa, perustella ja kuunnella.

Siirryttäessä osallisuuden neljännelle tasolle lapset otetaan mukaan päätöksentekoon. Tässä ei ole kysymys yksittäisistä valinnoista, vaan toimintakulttuurista, jossa lapset ja aikuiset työskentelevät yhdessä. Aikuinen luovuttaa lapselle osan vallasta, vaikka pitääkin vastuun päätöksistä edelleen itsellään. Tälläkin tasolla pohjana on vuorovaikutus, mutta myös demokraattinen toimintatapa.

Aikuinen ja lapset pohtivat asioita yhdessä tasa-arvoisessa ilmapiirissä. Kun osallisuus tällä tasolla toteutuu, lasten on helpompi sitoutua tehtyihin päätöksiin.

Viides taso etenee tästä vielä siihen, että valta ja vastuu jakautuvat vielä suuremmassa määrin myös lapsille. Tällöin kasvattajien on hyväksyttävä vallan jakaminen, mutta samalla autettava lapsia kantamaan vallan mukanaan tuomaa vastuuta.

Musiikillinen oppimisympäristö

Musiikkikasvatuksen kautta luodaan sellainen musiikillinen oppimisympäristö, jossa lapsella on mahdollisuus musiikillisiin elämyksiin sekä onnistumisen ja oppimisen kokemuksiin.

Hyvässä oppimisympäristössä on tilaa ilolle ja riemulle, turvallisuuden tunnetta ja hyväksytyksi tulemistä. Tärkeää on se, millaisen ilmapiirin kasvattaja luo yhdessä lasten kanssa.

Musiikillinen oppimisympäristö herkistää lasta kuuntelemaan ja rohkaisee sekä kehittää häntä musiikilliseen itseilmaisuuksiin laulamisen, soittamisen, liikkumisen sekä tanssimisen kautta.

Musiikillista oppimisympäristöä voidaan tarkastella myös samalla tavalla kuin fyysistäkin oppimisympäristöä. Mistä löytyy tilaa kuuntelulle ja hiljaisuudelle? Miten soittimet ovat esillä tilassa ja lasten saatavilla? Millainen musiikillinen tunnelma tilassa on?

Musiikillinen oppimisympäristö todentuu arjessa musiikillisena oppipolkuksi, jonka kasvattajat rakentavat omien tietojensa ja taitojensa mukaan lapsille.

Tuo oppipolku toteutuu päivittäin lapsen kanssa kahdenkeskisissä kohtaamisissa, ryhmätilanteissa sekä siirtymätilanteissa, sisällä ja ulkona. Kasvattajan on oltava aistit auki, herkkänä kuuntelemaan, ihmettelemään, heittäytymään ja tarjoamaan lapsille musiikillisen oppipolun aineksia.

Musiikki soittaa kaiken ikäisten aivoja

Musiikki vaikuttaa suoraan tunteisiin. Sillä on ilmiömäinen kyky ilahduttaa, piristää, vakavoittaa, lohduttaa ja joskus jopa liikuttaa kyyneliin asti. Sellaista kulttuuria ei tunneta, jossa musiikkia ei olisi lainkaan. Musiikissa on tallella koko inhimillinen tunneskaalamme, siksi me tarvitsemme sitä.

Mihin musiikin vahva emotionaalinen vaikutus pohjimmiltaan perustuu, on vielä ratkaisematta, mutta jatkuvasti saadaan uutta tietoa musiikin vaikutuksista aivoihimme. Alan kokeellinen tutkimus on haastavaa, koska musiikki vaikuttaa tunteisiimme niin yksilöllisesti. On kuitenkin saatu selville, että musiikki vaikuttaa paljon laajemmilla aivoalueilla kuin mitä aikaisemmin on oletettu.

Voidaankin sanoa, että musiikki soittaa aivojamme hyvin laaja-alaisesti.

Musiikin ja musisoimisen monenlaiset mahdollisuudet ihmiselämän hyvinvoinnin ja laadun osana perustuvat musiikin ainutlaatuihin kykyihin aktivoida ja koskettaa ihmistä. Esimerkiksi

laulamisen fysiologiset ja psykofyysiset vaikutukset, verenkierron vilkastuminen, hengityksen syveneminen sekä äänentuottolihasien, aistien ja koko hermoston aktivoituminen ovat meidän kaikkien koettavissa.

Laulaminen tuntuu joltakin, virkistää tai rauhoittaa, tuo mieleen asioita ja mahdollistaa samastumista lauluun ja toisiin laulajiin. Yhdessä laulaminen saattaa olla osa yhteistyötä ja yhdessä viihtymistä.

Musiikki lisää dementoituvien ihmisten kykyä hyödyntää elinvoimaisuuttaan, kognitioitaan, kieltään, kehonsa asentoja, sensorista tietoisuuttaan, kehonsa liikkeitä ja tehtävien toimeenpanoa.

Myös tilan hahmottaminen, tunteet ja mieliala kohentuvat. Tutkimuksen avulla on todettu, että muistisairaapotilaat pystyvät esittämään musikaalisia esityksiä. He voivat esimerkiksi tunnistaa musiikkia lapsuudesta ja tuottaa lyhyitä sanoja ja melodioita.

Musiikilla voidaan vaikuttaa positiivisesti aggressiiviseen käyttäytymiseen. Musiikki saa aikaan fysiologisia ja psykologisia muutoksia. Tutkimus on osoittanut, että musiikki aktivoi aivojen eri osia, erityisesti kuorikerroksessa, mutta myös motoriset alueet frontaaliosassa kuorikerroksessa, talamuksessa ja pikkuaivoissa ovat välttämättömiä rytmille, melodialle ja havaintokyvyille. Musiikin kuuntelun vaikutuksesta muistisairaiden masennukseen ja unen laatuun on saatu hyviä tuloksia.

Musiikin on todettu vähentävän dementiapotilaiden levottomuutta ja aktivoivan assosioivaa muistia. Tutkimukset todistavat musiikin eduista ikääntyneiden hoidossa, esimerkiksi ikääntyneiden muistisairaiden hoidossa. Lisää selvennystä tarvittaisiin musiikillisten interventioiden toteuttamisesta. Tuttujen, muistisairaalle emotionaalisesti merkityksellisten laulujen kuuntelu tai laulaminen voi kohentaa muistisairaalan mielialaa ja orientoitumista ympäristöön.

Erityisesti laulamalla voi olla positiivinen vaikutus myös kielellisen ja omaelämäkerrallisen muistin toimintaan. Säännöllinen musiikin kuuntelu voi puolestaan parantaa etenkin muistisairaalan elämänlaatua. Musiikki on ihmisen elämässä erityinen mahdollisuus vuorovaikutukseen ja kommunikaatioon. Se rakentaa yhteyksiä, vaikka muuta yhteistä kieltä ei olisi. Musiikin kielellä voi selittää selittämätöntä, ilmaista sanoin ilmaisematonta tai voi samastua siihen, mitä joku toinen musiikin kielellä ilmaisee. Koko ajan saamme lisätietoa siitä, että musiikoinen vaikuttaa aivot toimintaan erityisesti lapsuudessa.

”Musiikki on lapsen aivoille leikkikenttä ja kuntosali.”

(Aivotutkija Minna Huotilainen)

